

„Ugyanakkor a Nap, mozog ahogy mindig, változásokat indít el, tevékenységével mindennap felszívja a legjobb legédesebb vizet, gőzzé alakítja, ami magasabb légkörbe kerül, ahol a hideg miatt újra összesűrűsödik és visszakerül a földre.”

Aristoteles (a víz körforgásáról)

ÁLTALÁNOS METEOROLÓGIA

TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS – ÓKOR

- Léggöri jelenségekkel kapcsolatos korai megfigyelések
kínai, indiai, sumér, inka, maya civilizációk → arab közvetítés

GÖRÖGÖK

- Hyppocrates (i.e. 480-377):
az ókori orvostudomány egyik megalapítója; orvosmeteorológia
(hyppocratesi eskü);
- Ptolemaios (i.u. 2. sz.) :
geocentrikus világkép;
„Almagest” – fő művének címe arabul;

- A meteorológia szó eredete:
  - Aristoteles (i.e. 384-322):
„Meteorologica” (a középkorig csak ez a szakmai mű ismert)
„meteor” = ég és föld közötti; „logosz” = tudomány

- A meteorológia tárgya:
  - ✓ az ókorban
  - ✓ napjainkban

- Ógörög eredetű szavak a meteorológiában:
kozmosz, asztronómia, szféra, atom, atmoszféra, homo-, heteroszféra, tropo-, sztrato-, mezo-, termo-, exo-, krioszféra, magnetoszféra, homogén, heterogén, baro-, bárikus, izobár, izoterma, ciklon, anticiklon, dinamika, sztatika, szinoptika, aerológia, klimatológia, geológia, geográfia, entrópia, ...

A meteorológiai helye a tudományok között

TERMÉSZETTUDOMÁNYOK

M A T E M A T I K A

BIOLÓGIA

KÉMIA

FIZIKA

F Ö L D T U D O M Á N Y O K

Geológia Oceanológia Hidrológia Geokémia Geofizika **Földrajz**

M E T E O R O L Ó G I A

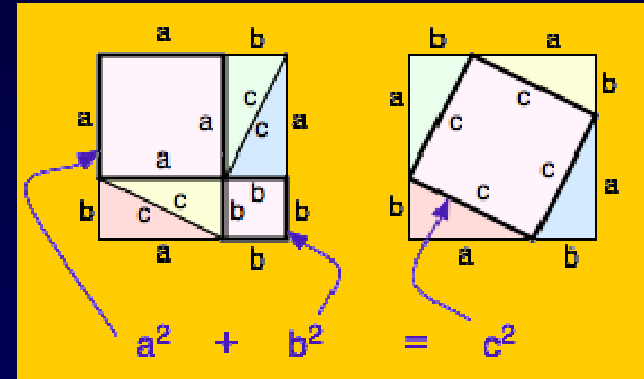
Elméleti v. Dinamikus meteorológia   Szinoptikus meteorológia   Kozmikus meteorológia   Aerológia   Ált. v. fizikai meteorológia   Bio- és agro-meteorológia   Hidro-meteorológia   Éghajlatlan (Klimatológia)

▪ ÓKORI MATEMATIKA, HELLAS

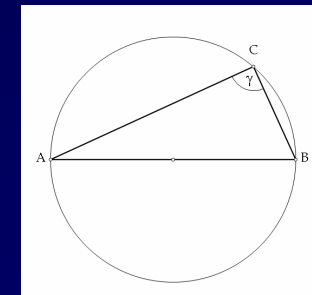
- Pythagoras (i.e. 569 – i.e. 475)

➤ $a^2 + b^2 = c^2$

- Thales (i.e. 624 – i.e. 546)

- ✓ **Thales tétele:** Ha egy kör átmérőjének A és B végpontját összekötjük a körív A -tól és B -től különböző tetszőleges C pontjával, akkor az ABC háromszög C -nél lévő szöge derékszög lesz.

- Aristoteles (i.e. 384 – i.e. 322)

- ✓ A **csoportképzés** szervezési módszertan, mely az antik görög időkig nyúlik vissza. Aristoteles volt az első nagy csoportalkotó, aki kísérletet tett arra, hogy megértse a társadalom alcsoportjainak lényegét. Miután megfigyelte, hogy a delfineknek méhlepényük van, ő arra következtetett, hogy ezek emlősek, nem pedig halak. Ez a konklúzió csaknem két évezreden át gúny tárgyát képezte a természettudósok körében.

- Plato (i.e. 427 – i.e. 347)

- ✓ „Hitvány ember az, aki nem tudja, hogy a négyzet átlója nem összemérhető annak oldalával.”
(Azaz nincsen olyan egység, melynek egész számú többszöröse a négyzet átlója is és oldala is.)
- ✓ „A matematika olyan, mint egy játék, alkalmas a fiataloknak, nem túl nehéz, szórakoztató és nem jelent veszélyt az állam számára.”

METEOROLÓGIA
(tágabb értelemben)
a légkör tudománya

METEOROLÓGIA
(szűkebb értelemben)
a légköri folyamatok
fizikai okainak feltárása

KLIMATOLÓGIA
a Földi éghajlatok leírása,
elemzése, speciális
éghajlatok

Elméleti

- **Általános meteorológia;**
- Dinamikus meteorológia;
- Mikrometeorológia;
- Levegőkémia;
- Levegőfizika;
- Statisztikus meteorológia;

Alkalmazott

- Szinoptikus meteorológia;
- Biometeorológia;
- Orvosi meteorológia;
- Agrometeorológia;
- Hidrometeorológia;
- Közlekedési meteorológia;

Elméleti

- Fizikai klimatológia;
- Leíró klimatológia;
- Regionális klimatológia;
- Statisztikus klimatológia;

Alkalmazott

- Regionális klimatológia;
- Mikroklimatológia;
- Bioklimatológia;
- Városklimatológia;
- Diffúzió-klimatológia;
- Paleoklimatológia;

OPERATÍV METEOROLÓGIA

- Meteorológiai műszerek;

- Meteorológiai megfigyelések;

- Meteorológiai előrejelzések;

**A levegő-réteg, mely Földünket beborítja,
Kékszínű tömegén játszva eget mutogat.
Ah de mi ez? Hőség megritkította köröttem
A levegőt s felszáll, váltja rohanva hideg.
Képződnek szaporán s gyülekeznek vízi parányok
S összeverődve, legitt földre csapódnak alá.**

Arany János: A reggel (Természetráajz), részlet

A Föld légköre

Szeretni kell a csalfa köd-eget,
Szeretni kell száz csillag enyhe képét,
Fölnézvén a szív könnyebben feled
És föltalálja tán az örök békét.

József Attila: Ének magamhoz (részlet)

Definíció:

A légkör a Naprendszer több bolygójának szilárd tömegéhez kapcsolódó gázburok.

A Föld légköre

- A légkör összetétele
- A légkör kiterjedése
- A légkör tömege
- A légkör szerkezete

▪ A légkör összetétele

A Föld légköre = gázkeverék + cseppfolyós + szilárd anyagok diszperz rendszere

A légköri gázok osztályozásának szempontjai:

1. az illető gáz mennyisége térben és időben mennyire állandó;

1a. állandó gázok (N_2 , O_2 és a nemesgázok): mennyiségük hosszú időn át változatlan (nem geológiai időskálán!);

1b. változó gázok (CO_2 , CH_4 , H_2 , N_2O , O_3): mennyiségük rövidebb időn belül (néhány év, pár évtized) változik, s koncentrációjuk térben is változik;

1c. erősen változó gázok (CO , NO_2 , NH_3 , SO_2 , H_2S): mennyiségük igen rövid időtartamon (néhány nap, illetve hét) és kis területen belül is jelentősen megváltozik.

2. a légköri gázok relatív mennyisége (térfogati aránya)

2a. fő összetevők (N_2 , O_2 , CO_2 , Ar: 99,998 %);

2b. nyomgázok (2a.-n kívül az összes többi gáz);

2c. szilárd és cseppfolyós anyagok (aeroszolok).

2b. + 2c. = nyomanyagok (közülük
legfontosabbak: H_2O és az aeroszolok)

A légkör összetétele

Tartózkodási idő: $\tau = M / F = M / R$ ahol M az adott gáz légköri mennyisége, F (R) a képződési (elnyelési) sebesség [tonna/év].

összetevő	Térf.%	ppm	Tartózkodási idő
Állandó összetevők			
▪ <u>nitrogén N₂</u>	78,084		10 ⁶ év
▪ <u>oxigén O₂</u>	20,947		5·10 ³ év
▪ <u>argon Ar</u>	0,934		∞
▪ neon Ne		18,18	∞
▪ hélium He		5,24	∞
▪ kripton Kr		1,14	∞
▪ xenon Xe		0,087	∞
Változó összetevők			
▪ <u>szén-dioxid CO₂</u>		354	15 év
▪ metán CH ₄		2,0	4 év
▪ hidrogén H ₂		0,5	6,5 év
▪ dinitrogén-oxid N ₂ O		0,31	8 év
▪ ózon O ₃		0,04	~2 év
Erősen változó összetevők			
▪ szén-monoxid CO		0-0,05	~0,3 év (100 nap)
▪ Vízgőz H ₂ O	0-4		10-14 nap
▪ Nitrogén-dioxid NO ₂		0-0,003	~6 nap
▪ Ammonia NH ₃		0-0,02	~7 nap
▪ Kén-dioxid SO ₂		0-0,002	~4 nap
▪ Kén-hidrogén H ₂ S		0-0,003	~2 nap

aláhúzott: fő összetevő; keretezett: üvegházhatású gáz;

■ A légkör kiterjedése

- ✓ Alsó és felső határait nem lehet pontosan meghúzni.
- ✓ A légkör alsó határa:
a folyadék, a jég felszíne. A talajfelszín nem határa automatikusan: talajba levő üregeket, barlangokat is levegő tölti ki.
- ✓ A légkör felső határa:
  - **Elméleti úton:** A Földhöz rögzített koordináta rendszerben számított centrifugális és nehézségi erő egyensúlya ($G = F_c$) $h = 36.000$ km magasságban tapasztalható. Eddig a magasságig a gázburok együtt mozog a Földdel.

- **Tapasztalati úton:** támpontok a légkör kiterjedésének közelítő pontosságú megbecslésére:

1. **A meteoritok felvillanása:**

Oka: súrlódás;

Észlelhető: kb. 100 km, de 300-500 km magasságban is!

2. **A sarki fény:**

Oka: a Napból érkező hidrogénmagok és elektronok a magaslégkör gázatomjait gerjesztik.

Észlelhető: 60-400 km, de 1000 km magasságban is!

3. **A rádióhullámok visszaverődése:**

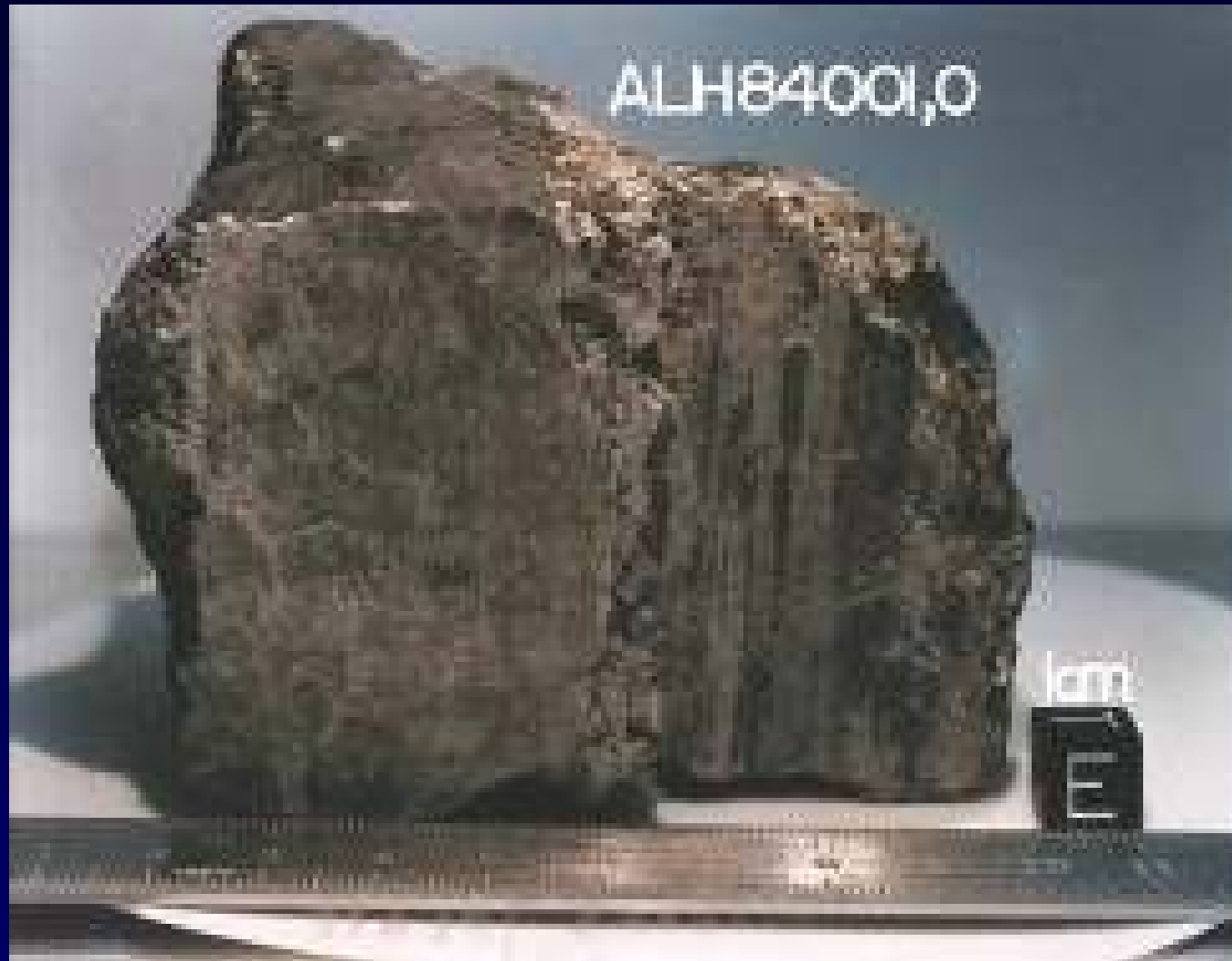
Oka: a magaslégköri ionizált (elektromosságot vezető) rétegek, ahol a gázatomok egy része a Nap ibolyántúli és röntgen sugárzása miatt elektromos töltésű.

Észlelhető: 60-300 km között, de 3000 km magasságban is!

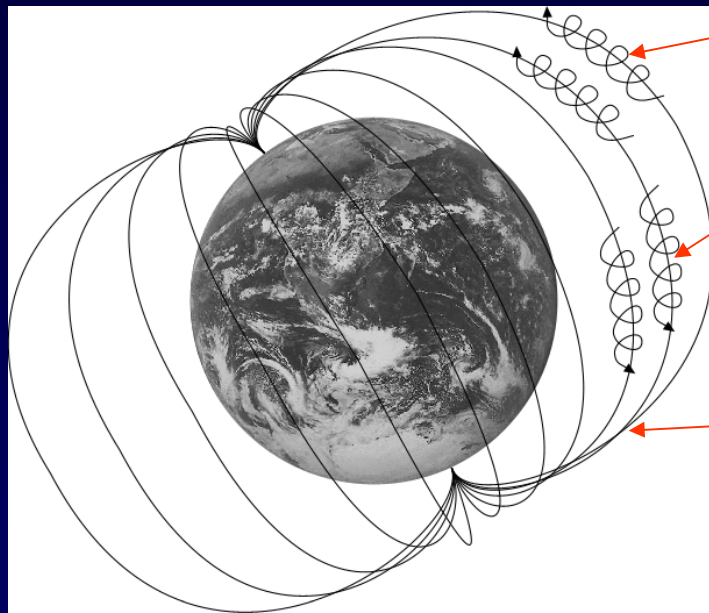

Meteoritok felvillanása

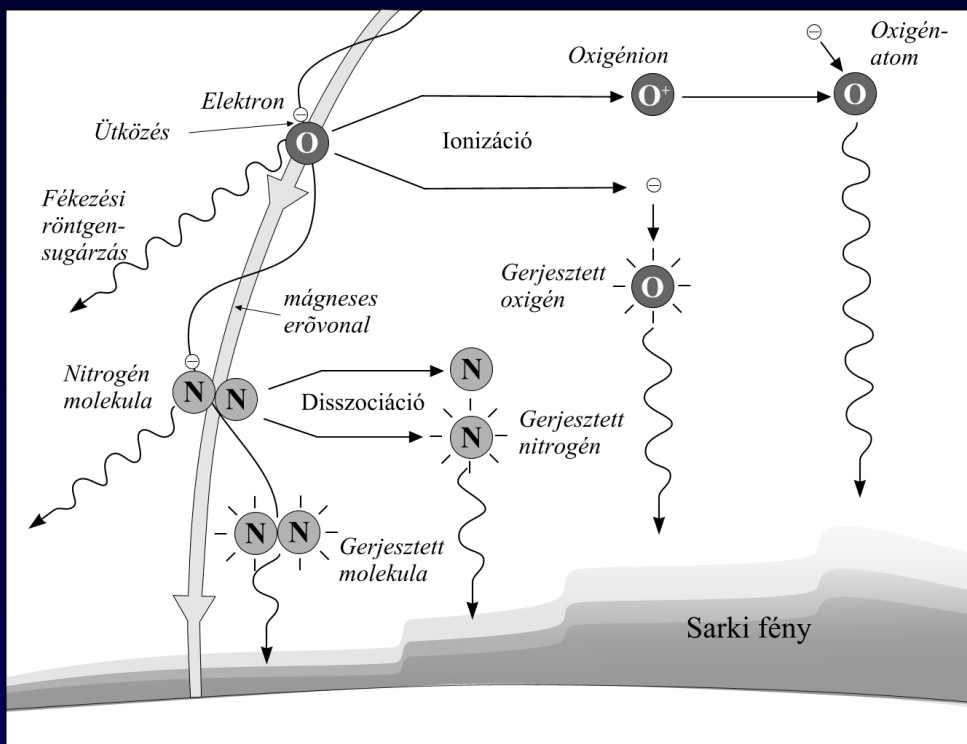
**Antarktisi meteorit (azonosító: ALHA-84001).
1996 augusztus 7, NASA: benne életre utaló nyomok találhatóak.**

Sarki fény (Aurora borealis) I.

Elektromosan töltött részecskék

Mágneses erővonalak

11.10. ábra

Sarki fény II.

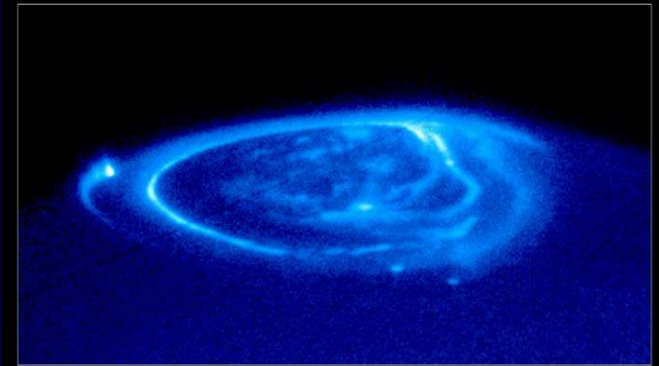

Sarki fény III.

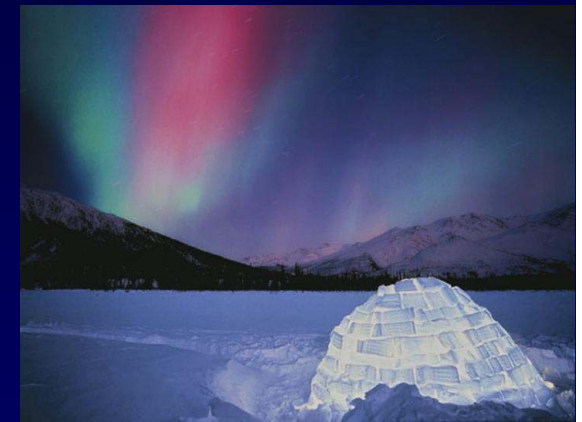

A Jupiteren

Jupiter Aurora
Hubble Space Telescope • STIS

NASA and J. Clarke (University of Michigan) • STScI-PRC00-38

A Földön

Sarki fény IV.

Anchorage, Alaszka

■ A légkör tömege

- Meghatározható a földfelszíni légnyomásmérések alapján

$$G = m \cdot g$$

$$F = p \cdot A$$

$\Rightarrow$

$$m = \frac{p \cdot A}{g}$$

$$\left[\frac{N \cdot m^{-2} \cdot m^2}{m \cdot s^{-2}} \right] \rightarrow [kg \cdot m \cdot s^{-2} \cdot m^{-2} \cdot m^2 \cdot m^{-1} \cdot s^2] \rightarrow [kg]$$

$$m \cdot g = p \cdot A$$

Néhány számítási eredmény:

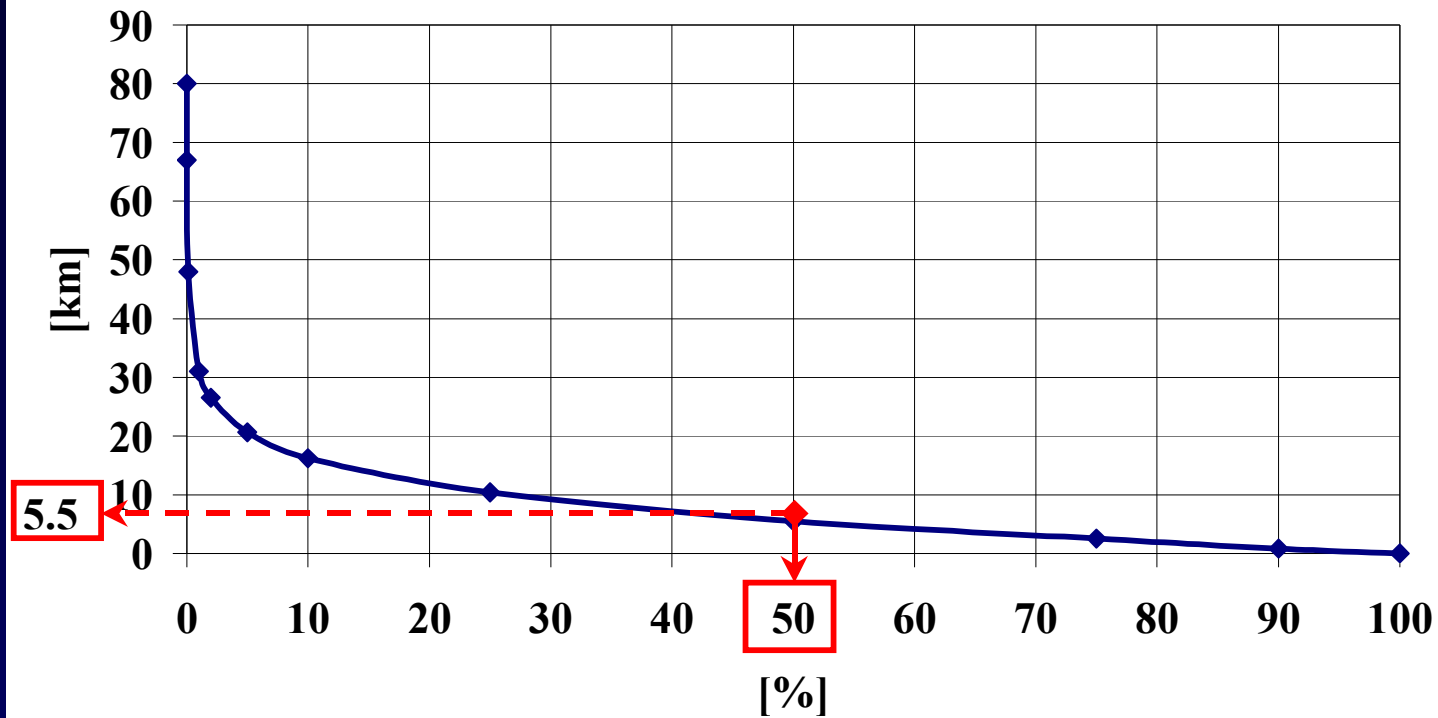
Aujeszky (1952): $5,275 \cdot 10^{21}$ g

Makra (1995): $5,136 \cdot 10^{21}$ g

Trenberth (1981): $5,117 \cdot 10^{21}$ g

- A légkör tömegének jelentős része az alsó 20 km-es rétegben található.

A légkör tömegének magasság szerinti megoszlása

A légkör tömegének magasság szerinti eloszlása

50 %: 5,5 km alatt

90 %: 16,2 km alatt

95 %: 20,6 km alatt

99 %: 31,0 km alatt

✓ Homogén légtör

Határozzuk meg a homogén légtör vastagságát!

$$G = F$$

$$m \cdot g = p \cdot A$$

$$\rho \cdot V \cdot g = p \cdot A$$

$$\rho \cdot A \cdot h \cdot g = p \cdot A$$

$$\rho \cdot h \cdot g = p$$

$$h = \frac{p}{\rho \cdot g}$$

$[h]$

$$\left[\frac{N \cdot m^{-2}}{kg \cdot m^{-3} \cdot m \cdot s^{-2}} \right] \rightarrow \left[kg \cdot m \cdot s^{-2} \cdot m^{-2} \cdot kg^{-1} \cdot m^3 \cdot m^{-1} \cdot s^2 \right] \rightarrow [m]$$

A légkör szerkezete

Kémiai szempontból

homoszféra

heteroszféra

Fizikai szempontból

Hőmérséklet alapján

Troposzféra

($0 \text{ km} < h < 20 \text{ km}$); $t \approx -50, -60^\circ\text{C}$;

Sztratoszféra

($20 \text{ km} < h < 50 \text{ km}$); $t \approx -0^\circ\text{C}$;

Mezoszféra

($50 \text{ km} < h < 80 \text{ km}$); $t \approx -100^\circ\text{C}$;

Termoszféra

($h < 1000 \text{ km}$); $t \approx -1000^\circ\text{C}$;

Exoszféra

Légelektromosság alapján

Ionizáló rétegek sorozata →
ionoszféra

D réteg: 70-90 km nappal;

E-réteg: 90-140 km nappal;

sporadikus E:

szabálytalanul

F réteg: 140 km fölött;
állandó, nappal
kettéválik: **F1, F2**;

G réteg: 400 km fölött;

Mágnesesség alapján

Ha $h < 80 \text{ km}$:

⇒ **nem hat** a légkörre a
Föld mágneses mezeje;

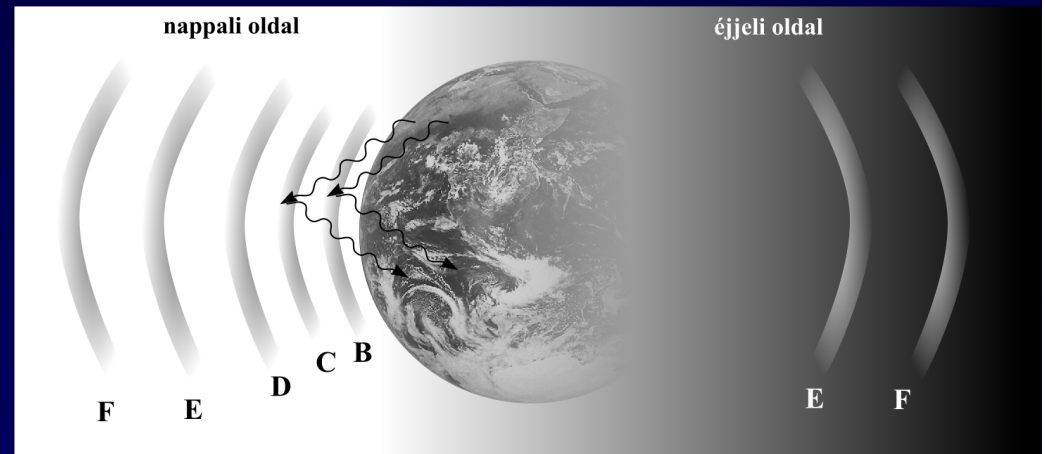
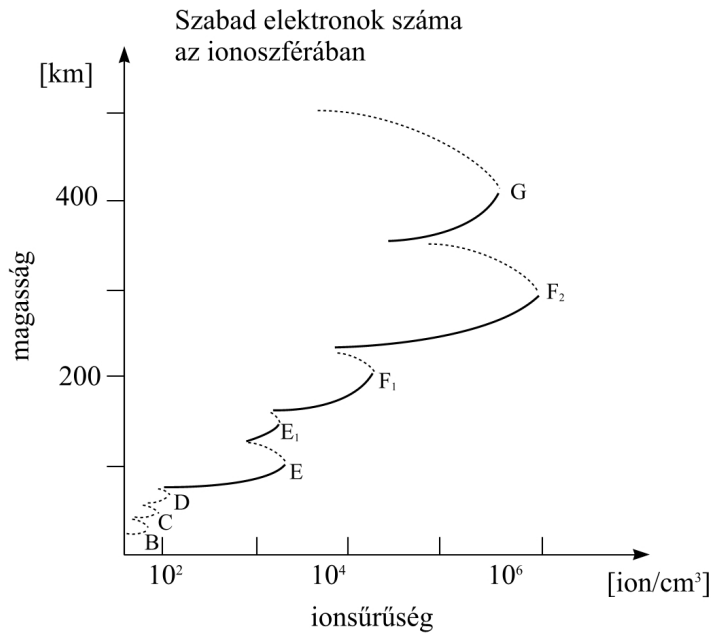
Ha $(80 \text{ km} < h < 140 \text{ km})$:

⇒ **légköri dinamó
övezet**;

Ha $h > 140 \text{ km}$:

⇒ **magnetoszféra**

Ionosféra

**Az ionizált rétegek helyzete,
a szabad elektronok
koncentrációinak eloszlása
a légkörben**

A főbb ionosféra rétegek helyzete

■ A légkör szerkezete

➤ A levegő kémiai összetétele és a légkört alkotó gázok átlagos molekulatömege alapján:

1. **homoszféra**: a kémiai összetétel és az alkotó gázok átlagos molekulatömege állandó ($h \leq 90$ km);
ok: a légköri keverő mozgások;

2. **heteroszféra**: a kémiai összetétel a magasság függvénye, és az alkotó gázok átlagos molekulatömege a magassággal fölfelé rohamosan csökken ($h > 90$ km);

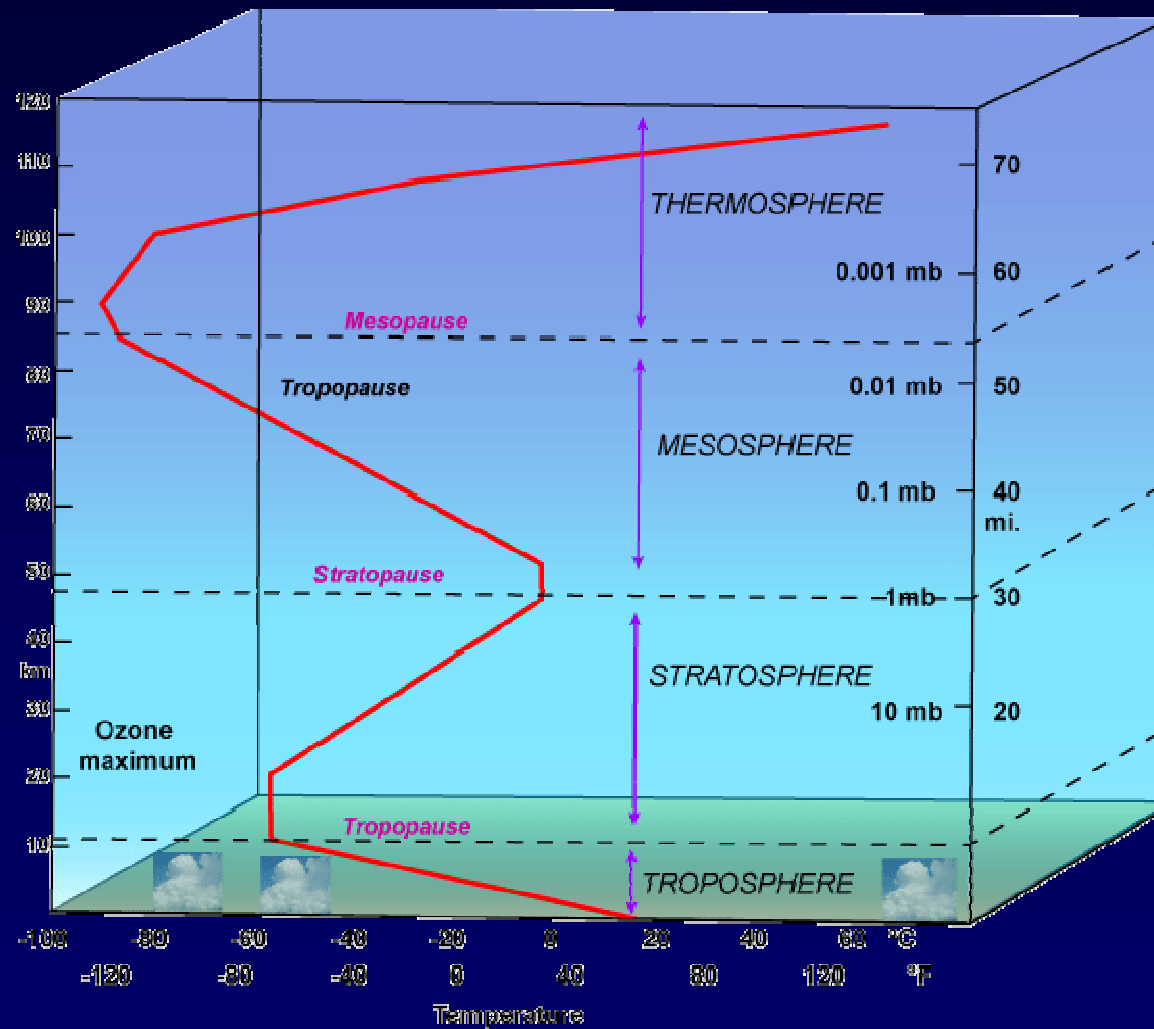
⇒ kisebb sűrűségű összetevők:

800-1000 km: O

1500 km: He

> 1500 km: H₂

➤ A légkör termikus tulajdonsága alapján:

■ Hőmérséklet szerinti szerkezet

troposféra (feláramlási gömbhéj): [0 km – 10-15 km]

sztratosféra (réteges gömbhéj): [10-15 km – 50 km]

mezosféra (középső gömbhéj): [50 km – 90 km]

termosféra (meleg gömbhéj): [90 km – 1.000 km]

magnetosféra (mágneses gömbhéj): [1.000 km – 60.000 km]

exosféra (külső gömbhéj) [60.000 km –]

- **Troposzféra**

- ✓ felső határa a felszíntől számítva:
 $8 \text{ km} < h < 18 \text{ km}$;
- ✓ a hőmérséklet átlagos magassági változása:
 $-0,65 \text{ }^\circ\text{C} / 100 \text{ m}$ (gyengén labilis légállapot);

Ok:

A napsugárzás a felszín felől melegíti fel a Földet.

Következmény:

- a légköri vízzel kapcsolatos jelenségek;
- időjárási események;

Az ICAO (International Civil Aviation Organization = Nemzetközi Polgári Repülésügyi Szervezet) által jegyzett standard légkör jellemzői, $\varphi = 45^\circ$

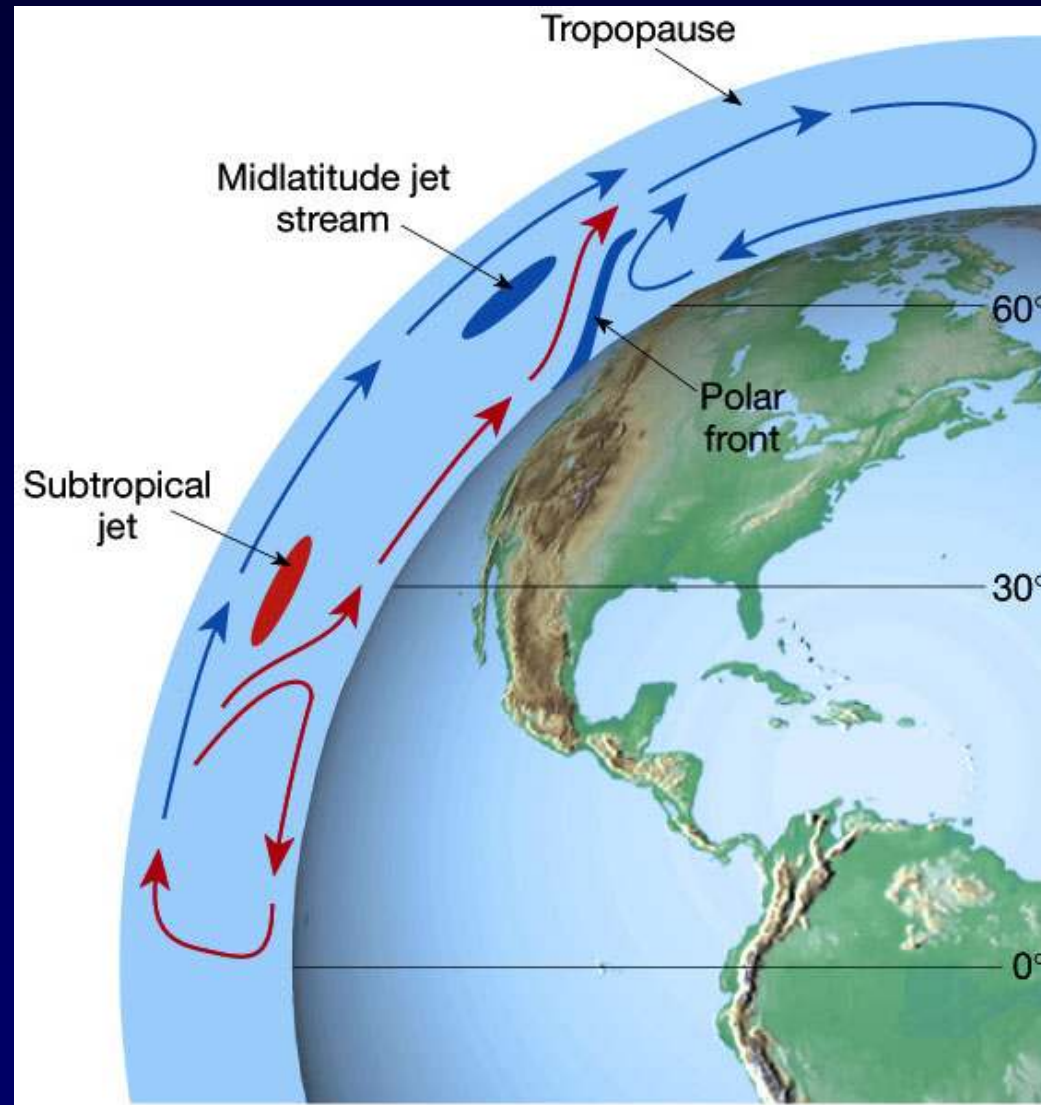
- átlagos tengerszinti légnyomás: $p_o = 1013,25 \text{ mb}$;
- eddig mért max/min: $p_{\max} = 1079 \text{ mb}$, $p_{\min} = 877 \text{ mb}$;
- hőmérsékleti gradiens a troposzférában: $-0,0065 \text{ K}\cdot\text{m}^{-1}$;
- léghőmérséklet a tengerszinten: $15 \text{ }^\circ\text{C}$ ($288,16 \text{ K}$);
- közepes molekulásúly: $28,9644 \text{ kg}\cdot\text{mol}^{-1}$;
- sűrűség a tengerszinten: $1,225 \text{ kg}\cdot\text{m}^{-3}$;
- univerzális gázállandó: $8314,32 \text{ J}\cdot\text{mol}^{-1}\cdot\text{K}^{-1}$;

- Tropopauza

- ✓ a troposzféra tetején izotermia;
⇒ a hőmérsékleti gradiens = 0. $T_{\text{átlag}} \approx -56 \text{ }^\circ\text{C}$;
- ✓ h (tropopauza) = $f(\varphi; \text{évszak})$;
- ✓ Tropopauza „szakadás”: eltérő tulajdonságú légtömegek találkozásánál
⇒ **jet stream (futóáramlás)** ($v \approx 200 \text{ km}\cdot\text{h}^{-1}$);

Futóáramlás (jet-stream)

• Sztratoszféra

- ✓ A hőmérséklet növekszik a magassággal ($h > 20$ km);
hőmérsékleti inverzió;
- ✓ $\Rightarrow$ függőleges légmozgások nincsenek;
Ok: a sztratoszférában található ózonréteg (UV elnyelő $\Rightarrow$ melegítő hatás);
- ✓ $c_{\text{max}}(\text{O}_3) \approx 25$ km és $T_{\text{max}} \approx 50$ km;
Ok: a molekulák száma kisebb 50 km-en;
  - az elnyelt energia a kevesebb molekula hőmérsékletét gyorsabban emeli;
  - napsugárzásból magasabban több energia nyelődik el.

- Sztratoszféra

- ✓ $h \approx 50 \text{ km}$;
- ✓ légnyomás $\approx 1 \text{ hPa}$;
- ✓ a légkör össztömegének 0,1 %-a van fölötte;

- Mezoszféra

- ✓ $50 \text{ km} < h < 85 \text{ km}$;
- ✓ kevés ózon;
- ✓ negatív hőmérsékleti gradiens;
- ✓ a légkör leghidegebb tartománya: $t_{85 \text{ km}} = -95 \text{ }^\circ\text{C}$;
- ✓ éjszakai világító felhők;

- Miért ilyen hideg a mezoszféra?

- a sztratoszférát az ózonréteg melegíti;
- a termoszférát a napsugárzás által felgyorsított atomok melegítik;

⇒ A mezoszféra két meleg réteg közé ékelődik;

- **Mezopauza**

- ✓ ~ 85 km

- **Termoszféra**

- ✓ felső határa a felszíntől számítva:

- $85 \text{ km} < h < 500 \text{ km};$

- ✓ a molekulák elnyelik a napsugárzást
(nagy energiájú fotonok)

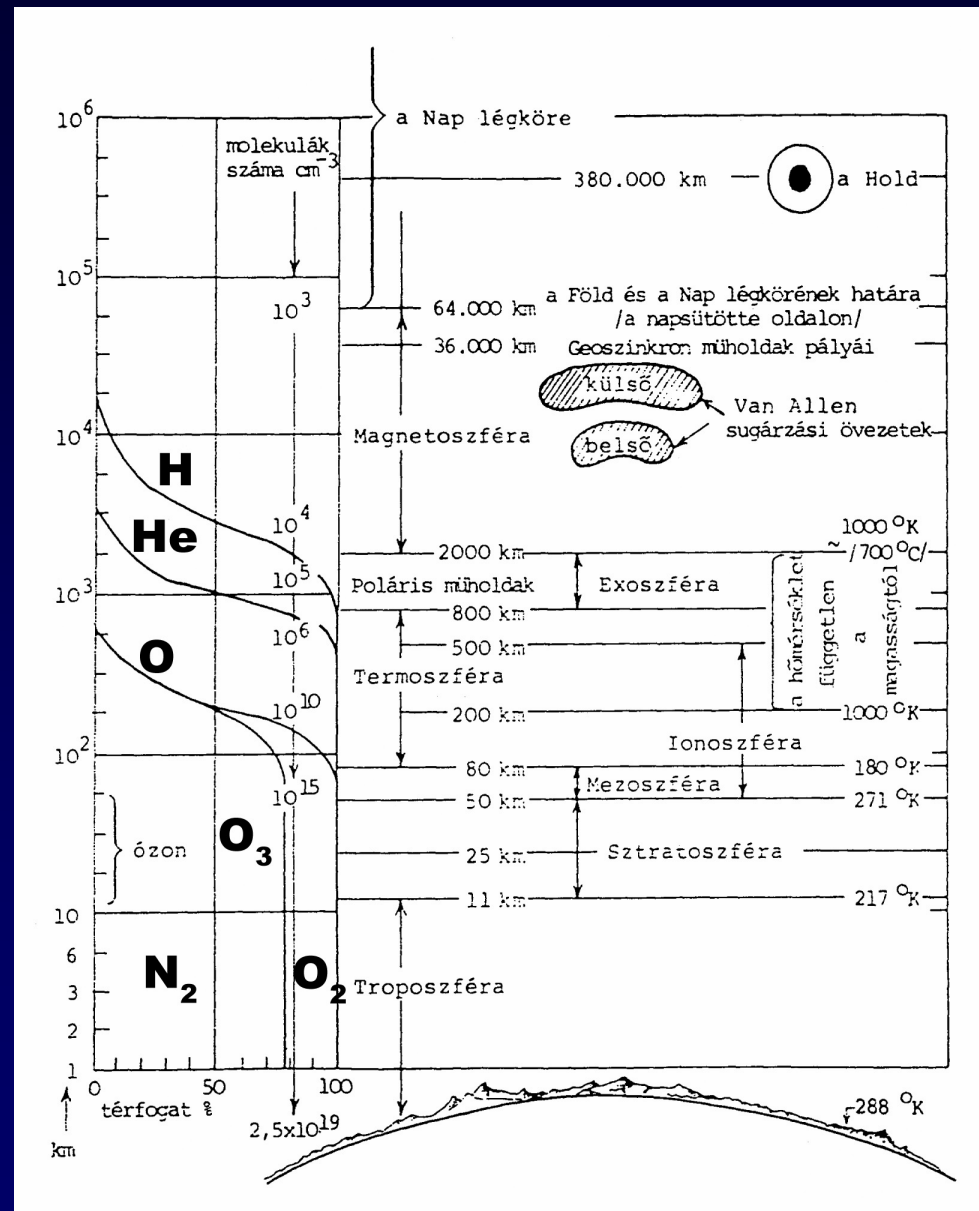
- ✓ nő a hőmérséklet;

- ✓ a levegő sűrűsége igen alacsony
(közepes szabad úthossz:

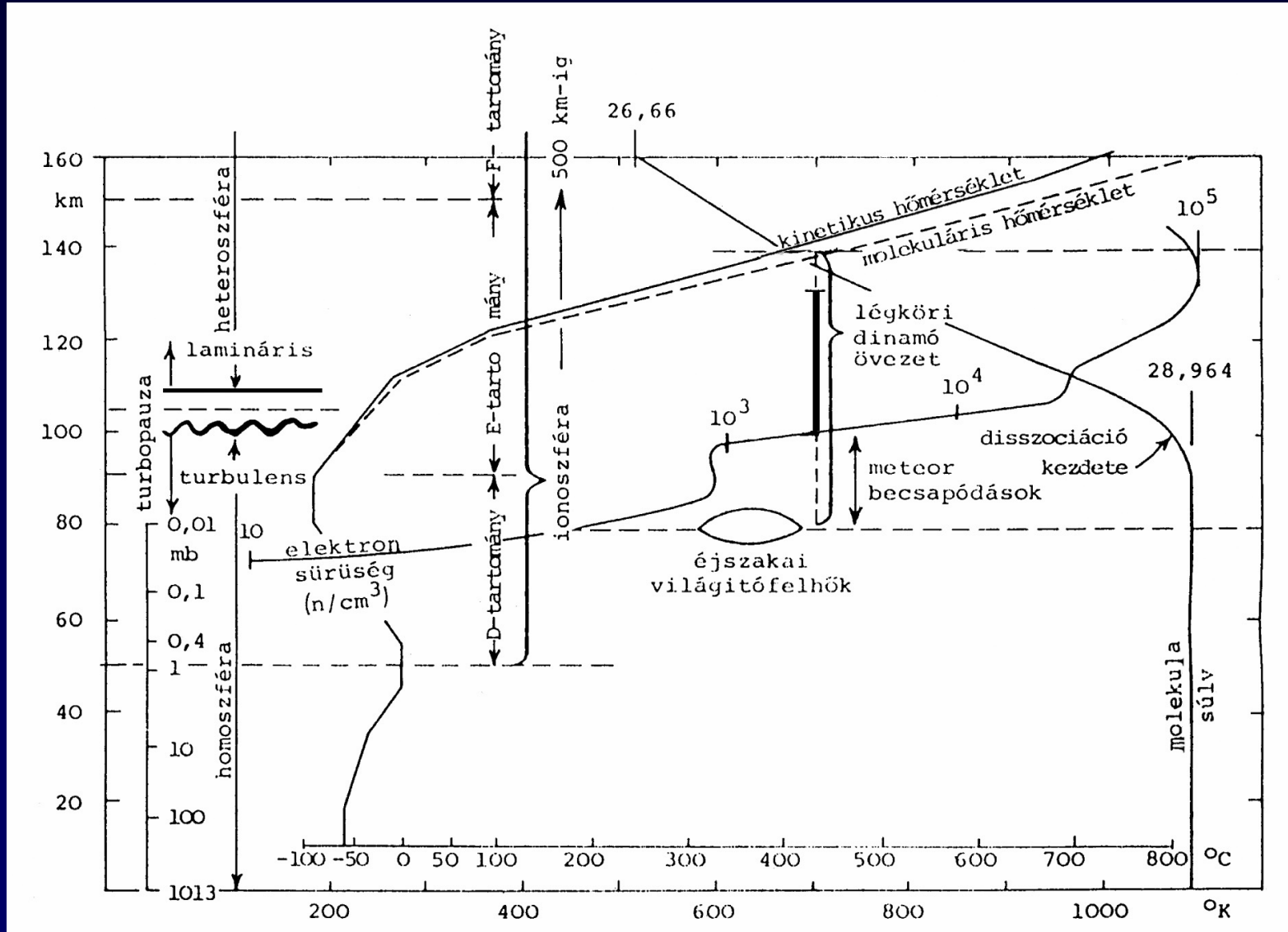
- itt: 1-10 km,

- tengerszinten: 10^{-6} cm);

A légkör vertikális szerkezete

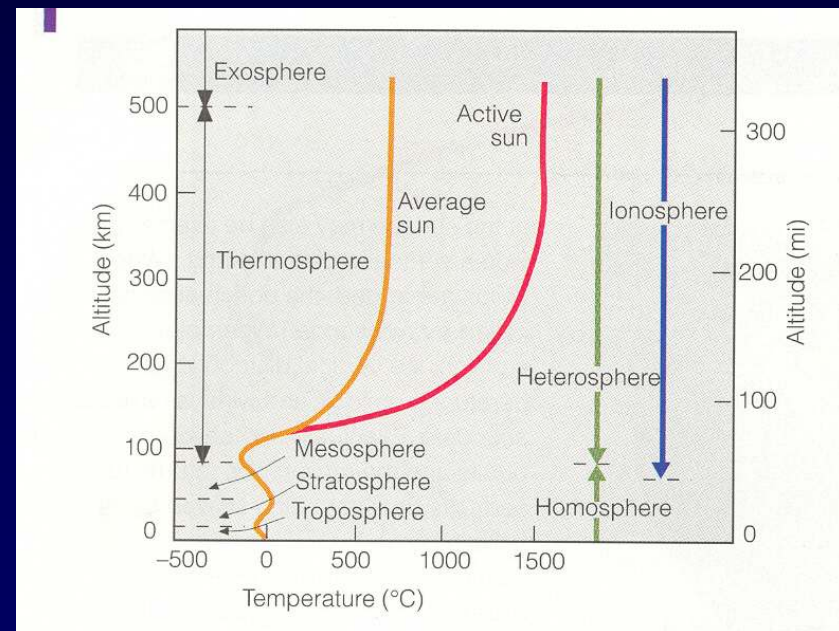
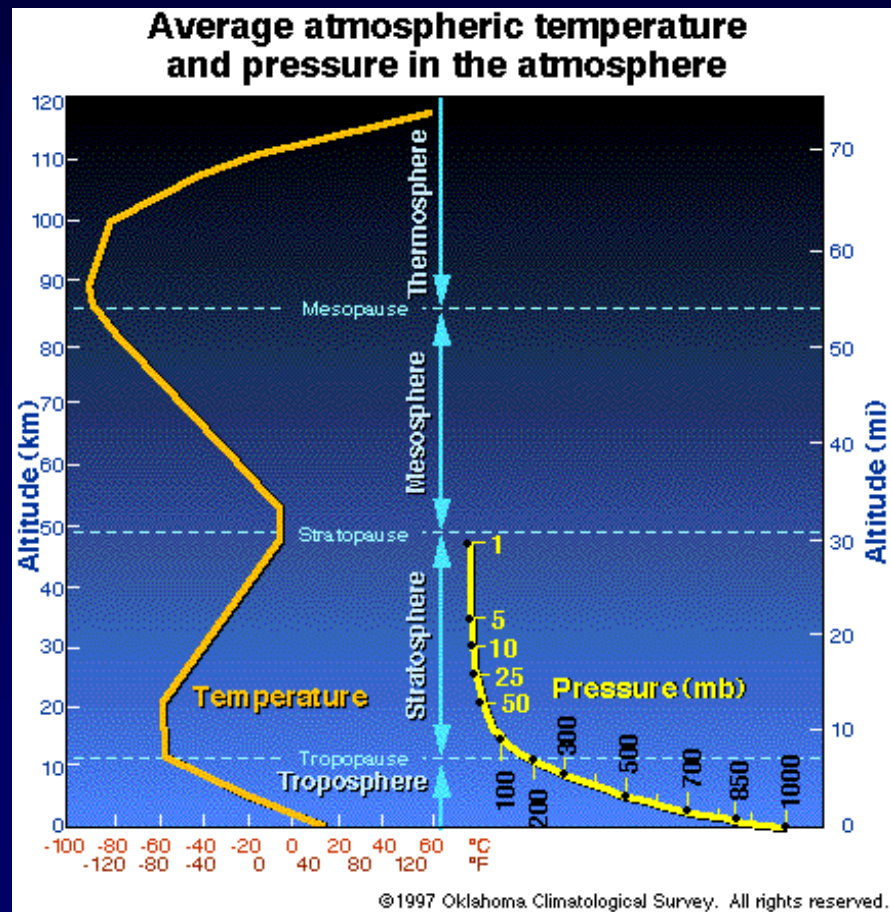

A légkör rétegződése, $0 \text{ km} < h < 160 \text{ km}$

Átlagos légköri hőmérséklet, nyomás, összetétel

A száraz, nyugalomban lévő
tiszta légköri levegő
fizikai állapotjelzői

Egyszerűsített léggör

1. csak fő összetevők
2. vízgőz nincs
3. mozgás nincs

E léggör modell leírásához elegendő a gázok három állapotjelzőjének ismerete:

- a. **sűrűség** (vagy fajlagos térfogat)
- b. **nyomás**
- c. **hőmérséklet**

a1. sűrűség (= a térfogategységben foglalt tömeg)

$$\rho = \frac{m}{V}$$

$$[kg \cdot m^{-3}]$$

a2. fajlagos, vagy specifikus térfogat
(= a sűrűség reciproka)

$$V' = \frac{1}{\rho} = \frac{V}{m}$$

$$[kg^{-1} \cdot m^3]$$

A sűrűség és a fajlagos térfogat kapcsolata:

$$\rho \cdot V' = 1$$

b. nyomás (= a felületegységre merőlegesen és egyenletesen ható nyomóerő)

$$F = p \cdot A$$

$$p = \frac{F}{A}$$

$$\left[\frac{N}{m^2} \rightarrow kg \cdot m^{-1} \cdot s^{-2} \right]$$

c. **hőmérséklet** (= az anyagot alkotó molekulák rendszertelen mozgást végeznek, s ennek kinetikai energiája arányos a hőmérséklettel)
abszolút hőmérséklet

A hőmérséklet objektív meghatározásának kritériumai:

- ✓ Egy rendszer csaknem valamennyi paramétere függ a hőmérséklettől;
- ✓ Az egymással érintkező rendszerek közötti hőmérséklet-különbségek egy idő után kiegyenlítődnek $\Rightarrow$ termikus egyensúly
- ✓ Előállíthatók jól reprodukálható hőmérsékletek:
  - (*) $p = 1 \text{ atm}$; a tiszta jég és a víz keveréke
  - (**) $p = 1 \text{ atm}$; a forrásban lévő víz fölötti gőz

Abszolút hőmérsékleti skála, vagy Kelvin-skála:

$$T(\text{K}) = T_0 + t \text{ (}^\circ\text{C)}; \quad T_0 \approx 273 = \text{konstans}$$

Összefüggés a három
állapotjelző között,
az általános gázegyenlet

A gázok állapotjelzői közötti kapcsolatok feltárása

Tökéletes / ideális gázok:

- parányi részecskékből (molekulákból) állnak; mozgásuk egymástól független, állandóan véletlenszerű;
- a molekulák térfogata elhanyagolható a gáz által elfoglalt térfogathoz képest;
- a molekulák közötti erőhatások elhanyagolhatók;
- a nyomás annak tulajdonítható, hogy a gázmolekulák a tartóedény falához ütköznek;

A gáztörvény tökéletes gázokra:

$$p \cdot V = n \cdot R \cdot T$$

p = légnyomás,

V = valódi térfogat,

n = a gáz mólja*,

T = hőmérséklet,

R = gázállandó

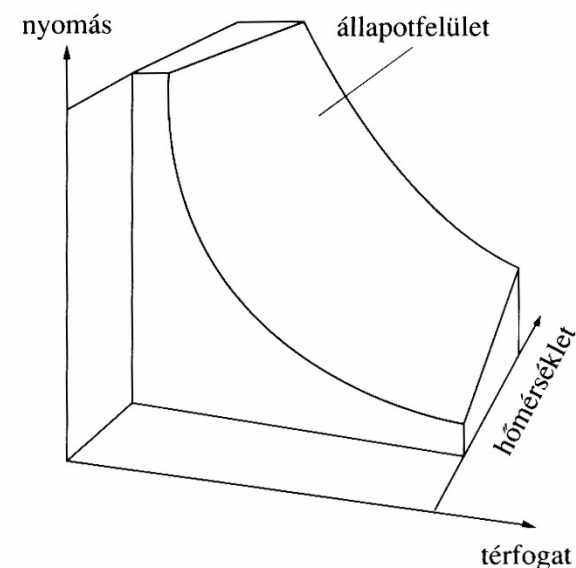
[$R = f$ (a légnyomás egysége, hőmérséklet, fajlagos térfogat)].

$R = 8,314 \text{ J} \cdot \text{mol}^{-1} \cdot \text{K}^{-1}$, ha p [kPa], V [L], T [K];

$R = 0,0821 \cdot \text{L} \cdot \text{atm} \cdot \text{mol}^{-1} \cdot \text{K}^{-1}$, ha p [atm], V [L], T [K];

*Egy **mól** bármely anyagból az a **mennyiség**, amely ugyanannyi elemi egységet tartalmaz, mint ahány atom van 0,012 kg C^{12} -ben. Az anyagmennyiséget mólokban fejezzük ki.

1 mól anyagban $\approx 6,022 \cdot 10^{23}$ db részecske van (= Avogadro-szám).

1.4. ábra Adott mennyiségű tökéletes gáz p , V , T felületének részlete. A felületet alkotó pontok azokat az állapotokat jelölik, melyekben a gáz létezhet.

A gáztörvény

1 mol tömegű gáz esetén:

$$p \cdot V_m = N \cdot k \cdot T$$

p = nyomás;

V_m = moláris térfogat (egy mól mennyiségű gáz térfogata);

T = hőmérséklet;

N (Avogadro szám = egy mól anyagmennyiségnek megfelelő részecskeszám) = $6,022 \cdot 10^{23}$ elemi egység;

k (Boltzmann-állandó) = $1,3806505 \cdot 10^{-23}$ J·K⁻¹;

$N \cdot k$ = R^* állandó;

R^* = $8314,41$ J·kmol⁻¹·K⁻¹; univerzális gázállandó;

A gáztörvény

egységnyi tömegű gáz esetén:

$$p \cdot \frac{V_m}{M} = \frac{R^*}{M} \cdot T$$

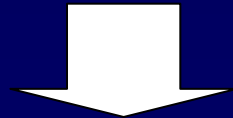
M = moláris tömeg (egy mól kémiai elem, vagy kémiai vegyület tömege);

Használjunk moláris térfogat helyett fajlagos térfogatot:

$$\frac{V_m}{M} = v$$

$$\frac{R^*}{M} = R$$

az adott gázra jellemző specifikus gázállandó;

$$p \cdot v = R \cdot T$$

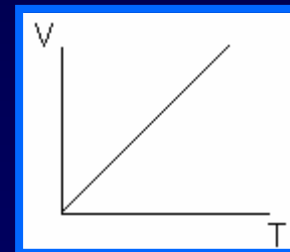
Gay-Lussac törvénye (1802):

állandó nyomáson (térfogaton) a tökéletes gázok térfogata (nyomása) lineárisan változik a hőmérséklettel:

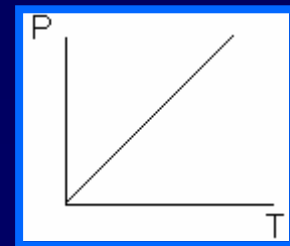
$$V(t) = V_0 \cdot (1 + \alpha \cdot t)$$

$$p(t) = p_0 \cdot (1 + \alpha \cdot t)$$

állandó nyomás $\longrightarrow V / T = \text{konstans}$

állandó térfogat $\longrightarrow p / T = \text{konstans}$

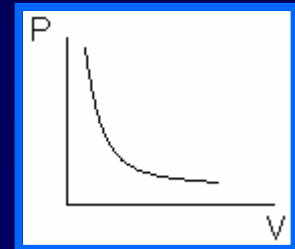

Boyle (1664) – Mariotte (1676) törvénye:

állandó hőmérsékleten a tökéletes gáz nyomása fordítottan arányos annak fajlagos térfogatával

$$p_1 \cdot V_1 = p_2 \cdot V_2 = \text{állandó}$$

állandó hőmérséklet $\longrightarrow$ $p \cdot V = \text{konstans}$

Boyle – Mariotte – Gay-Lussac törvénye:

Ha t °C hőmérsékleten valamely tökéletes gáz adott mennyiségének nyomása p , fajlagos térfogata V , akkor

$$p \cdot V = p_0 \cdot V_0 \cdot (1 + \alpha \cdot t)$$

ahol $\alpha = \frac{1}{273,16}$ a gáz anyagi minőségétől

független állandó (térfogati hőtágulási együttható).

Fejezzük ki a fajlagos térfogatot a gáz ρ sűrűségével:

$$V = \frac{1}{\rho}$$

$$V_0 = \frac{1}{\rho_0}$$

s tekintsük a $T = 273,16 + t$ abszolút hőmérsékletet.

Innen a fentieket behelyettesítve a $p \cdot V$ egyenletébe, a

következőt kapjuk:

$$\frac{p}{\rho} = \frac{p_0}{\rho_0} \cdot \frac{T}{273,16}$$

A fenti egyenletben a $\frac{p_0}{\rho_0 \cdot 273,16}$ konstans az adott

gázra nézve állandó szám.

Neve: az adott gázra jellemző, specifikus gázállandó;

Jele: R

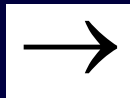
Innen a fajlagos térfogat és a sűrűség közötti összefüggés

alapján: $R = \frac{p_0 \cdot V_0}{273,16}$

Most helyettesítsük be a gázállandó értékét, s végeredményül az **általános gázegyenlet**re a következő két egyenletet kapjuk:

$$\frac{p}{\rho} = R \cdot T$$

$$p = \rho \cdot R \cdot T$$

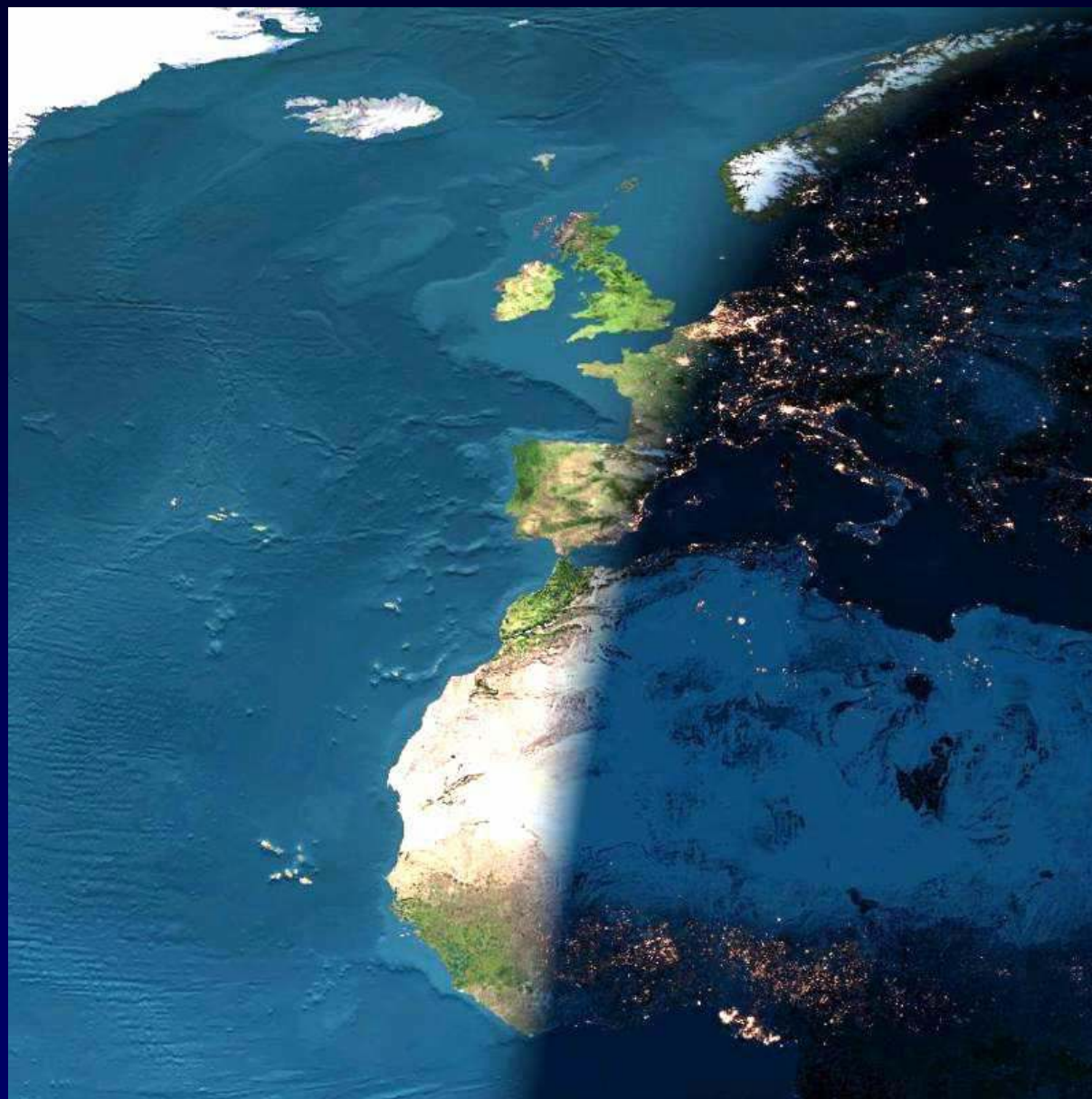
$$p \cdot V = R \cdot T$$

Az **általános gázegyenlet** tehát a tömegegységnyi (1 mol) gáz térfogata (V), nyomása (p) és hőmérséklete (T) közötti összefüggés.

Szobahőmérséklet és 1 atm légköri nyomás mellett **jó közelítéssel érvényes a nehezen cseppfolyósítható gázokra** (az oxigénre, a nitrogénre, **a levegőre**, a hidrogénre, a héliumra, stb.).

Átlagos hőmérséklet, légnyomás és sűrűség, $\varphi=15^\circ\text{N}$

magasság (km)	légnyomás (hPa)	hőmérséklet ($^\circ\text{C}$)	sűrűség (kgm^{-3})
0	1013,0	29,4	1,17
5	559,0	-2,5	$7,20 \cdot 10^{-1}$
10	285,0	-36,2	$4,20 \cdot 10^{-1}$
20	56,0	-66,4	$9,52 \cdot 10^{-2}$
30	12,2	-40,9	$1,83 \cdot 10^{-2}$
40	3,0	-19,2	$4,18 \cdot 10^{-3}$
50	0,85	-3,0	$1,10 \cdot 10^{-3}$
60	0,24	-20,0	$3,29 \cdot 10^{-4}$
70	0,058	-54,3	$9,21 \cdot 10^{-5}$
80	0,011	-88,4	$2,09 \cdot 10^{-5}$
90	0,0017	-96,1	$3,38 \cdot 10^{-6}$
100	0,00029	-82,4	$5,15 \cdot 10^{-7}$

Mára befejeztük, jó éjszakát!